

Skubała-Tokarska, Zofia

Sprawozdanie z działalności Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN w roku 1964

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 10/3, 493-495

1965

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI
KOMITETU HISTORII NAUKI I TECHNIKI PAN W ROKU 1964**

Działalność Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN objęła w roku 1964 przede wszystkim następujące zagadnienia: ustalenie ogólnej polityki rozwoju i upowszechnienia historii nauki w Polsce, opracowanie programu prac badawczych związanych ze zbliżającą się rocznicą 500-lecia urodzin Mikołaja Kopernika, prace przygotowawcze do XI Międzynarodowego Kongresu Historii Nauki, współpracę przy organizowaniu i współudział w konferencji poświęconej ochronie zabytków techniki oraz zorganizowanie sesji naukowej dla uczczenia 400-lecia urodzin Galileusza¹. Zagadnienia te były przedmiotem obrad zebrań Prezydium Komitetu oraz dwu posiedzeń plenarnych które odbyły się w dniach 11 marca² i 20 października.

Na drugim plenarnym posiedzeniu Komitetu podjęto uchwałę określającą podstawowe zadania, wokół których powinny się w najbliższych latach koncentrować badania z zakresu historii nauki i techniki. Zadania te, których ustalenie związane było z opracowaniem planu badań naukowych w Polsce do 1970 r., obejmują:

- kontynuowanie podjętych badań syntetycznych nad dziejami nauki polskiej oraz nad dziejami poszczególnych dyscyplin naukowych i gałęzi technicznych w Polsce;
- prowadzenie badań monograficznych nad wybranymi zagadnieniami, nurtami myślowymi i wybitnymi postaciami polskiego życia naukowego i technicznego;
- prace o znaczeniu ogólnym i integracyjnym związane z głównymi nurtami i problemami europejskiej historii nauki i ich stosunkiem do współczesności;
- badania nad rozwojem metodologii naukowej i prawidłowościami rozwoju nauki i techniki, prowadzone w koordynacji z innymi placówkami zajmującymi się problematyką naukoznawczą.

Oprócz tego powinna być prowadzona działalność służąca bezpośrednio potrzebom praktycznym związanym z kierowaniem rozwoju nauki i techniki, z przebudową świadomości społecznej, kultury naukowej i kultury masowej, a w szczególności:

- działalność usługowa w zakresie planowania rozwoju nauki i techniki, współpracy między poszczególnymi dyscyplinami naukowymi oraz kulturotwórczych wartości nauki;
- działalność pedagogiczna w zakresie katedr historii nauki, historii techniki i historii medycyny oraz historii poszczególnych dyscyplin naukowych i gałęzi techniki na wyższych uczelniach;
- działalność popularyzacyjna, przy czym Komitet powinien podjąć koordynację, planowanie i opiniowanie prac i publikacji o charakterze popularnonaukowym, młodzieżowym, technicznym itp.

Na prośbę Komitetu Naukowego Obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego Prezydium Komitetu Historii Nauki i Techniki powołało Zespół Ekspertów, mający zestawić i ocenić prace nad Kopernikiem i jego dziełem, prowadzone obecnie w kraju, oraz wysunąć postulaty badawcze na lata najbliższe. Zespół ten, pod przewodnictwem prof. A. Birkenmajera, ustalił wykaz pozycji badawczych, które bądź są już prowadzone, bądź też powinny być podjęte i ukończone do jubileuszowego roku 1973.

¹ Por. sprawozdania z tych dwu konferencji w niniejszym numerze „Kwartalnika“, ss. 470 i 454.

² Por. sprawozdanie z tego posiedzenia w nrze 3—4/1964 „Kwartalnika“, s. 431.

Wykaz obejmuje: I. Wydawnictwa źródłowe i opracowania, dotyczące życia Mikołaja Kopernika i jego rodziny, lecz z wyjątkiem jego działalności jako astronoma. II. Badania dotyczące chronologii spisywania dzieła *De Revolutionibus*. III. Badania odręcznych zapisek Kopernika. IV. Prace „usługowe“ dla badań zaliczonych do dwu poprzednich grup. V. Badania wybranych dzieł astronomicznych, które wywarły wpływ na genezę heliocentrycznej teorii Kopernika. VI. Badania odnoszące się do obserwatorskiej działalności Kopernika. VII. Prace typu filologicznego. VIII. Wydania wybranych tekstów Kopernikowskich, opatrzonych w polski przekład i w komentarz. IX. Prace bibliograficzne.

Pod tymi roboczymi tytułami znajdują się następujące pozycje naukowo-badawcze:

I/1. *Regesta Copernicana* (tzn. chronologicznie ułożony przegląd faktów z życia Kopernika). I/2. Kontynuacja wielotomowego wydawnictwa źródłowego *Akta Stanów Prus Królewskich*, obejmującego okres, gdy w sejmikach pruskich uczestniczył biskup Łukasz Watzenrode i jego siostrzeniec Mikołaj Kopernik. I/3. Wydawnictwo źródłowe *Księga długów m. Torunia*, pozwalające ocenić stan majątkowy Watzenrodów. I/4. Monografia politycznej roli Łukasza Watzenrodego.

II/1. Bibliologiczna analiza autografu *De Revolutionibus*.

III/1. Paleograficzna i ortograficzna analiza pisma Kopernika, mająca na celu odróżnienie autentycznych jego zapisków od niesłusznie mu przypisywanych. III/2. Sfotografowanie lub zmikrofilmowanie wszystkich własnoręcznych zapisków Kopernika, zwłaszcza tych, które występują na książkach, jakie studiował. III/3. Wszechstronne, z księgoznawczego punktu widzenia przeprowadzone, zbadanie tych starodruków, które przeszły przez ręce Kopernika, a dotychczas istnieją w Szwecji. Chodzi np. o to, żeby poprzez bibliologiczne zbadanie oprawy i papieru użytego do jej kart ochronnych odpowiedzieć na pytanie, w jakiej epoce życia Kopernik czytał dany starodruk.

IV/1. Przebadanie archiwaliów warmińskich w celu ustalenia, jakie gatunki papieru były używane w tamtejszych kancelariach za życia Kopernika. IV/2. Opracowanie dwu albumów paleograficznych w związku z pozycjami III/1 i III/2. IV/3. Wydanie trzech XVII-wiecznych spisów książek, wywiezionych w roku 1626 z Warmii do Szwecji (por. temat III/3).

V/1. Wyczerpujące porównanie tekstu dzieła *De Revolutionibus* z tzw. *Epitōmātem* Jana Regiomontana, wydanym w 1496 r. V/2. Analogiczne porównanie dzieła Kopernika z odpowiednimi partiami encyklopedycznego dzieła Jerzego Valli *De expetendis et fugiendis rebus*, wydanego w 1501 r. V/3. Po wykonaniu tematu V/1 powinna być kolej na porównanie tekstu *Re Revolutionibus* z pełnym tekstem *Almagestu* w jego łacińskim wydaniu z 1515 r.

VI/1. Przeliczenie obserwacji wykonanych w różnych czasach przez Kopernika. VI/2. Terenowe poszukiwania pozostałości tzw. „pawimentu“, czyli stanowiska, z którego Kopernik wykonywał obserwacje fromborskie.

VII/1. Ponowne zbadanie stosunku łaciny Kopernika do łaciny klasycznej. VII/2. Słownikowe opracowanie terminów matematyczno-astronomicznych, występujących w *De Revolutionibus* i w innych utworach Kopernika.

VIII/1. Łacińsko-polskie wydanie I księgi *De Revolutionibus*, opatrzone komentarzem. W zasadzie byłoby to wznowienie wydania z 1953 r., lecz z ulepszonym tekstem polskim i wzbogaconym komentarzem. VIII/2. Analogiczne wydanie rozprawy Kopernika *De Hypothesibus motuum caelestium commentariolus*. VIII/3. Analogiczne wydanie *Listu do Bernarda Wapowskiego*. VIII/4. Analogiczne wydanie dziełka Jerzego Joachima Retyka *Narratio prima*.

IX/1. Dalszy ciąg *Bibliografii kopernikowskiej* Henryka Baranowskiego.

Poza ustaleniami Zespołu Ekspertów Prezydium Komitetu przygotowało także program prac związanych ze zbiorowym wydaniem dzieł Mikołaja Kopernika,

starając się przy tym ustalić możliwości przygotowania niektórych pozycji przed rokiem 1973. Program ten przewiduje:

1. Przygotowanie i wydanie *fascimile* rękopisu *De Revolutionibus*. Pozycję tę należałoby przygotować jak najwcześniej (np. do roku 1967), aby udostępnić ją kopernikologom innych krajów.

2. Podjęcie prac nad nowym, krytycznym wydaniem 6 ksiąg *De Revolutionibus* w językach: łacińskim i polskim. Opracowywanie i wydawanie tej pozycji można by podzielić na dwa etapy; pierwszy obejmowałby sukcesywne wydawanie makiet kolejnych ksiąg, a drugi — ich ostateczny, pełny już tekst.

3. Podjęcie opracowania tzw. komentarza. Ponieważ przygotowanie go nastręczać będzie najwięcej trudności, trudno dzisiaj przesądzić, czy przed 1973 r. uda się opracować komentarz do całości *De Revolutionibus*. W każdym razie te partie, które zdoła się ukończyć, należy włączyć do nowego, pełnego wydania łacińskiego i polskiego.

4. Realizowanie tych prac Kopernika, w których nie musi brać udziału zespół pracujący nad *De Revolutionibus*, a więc wydanie stosunkowo szybkie: *Traktatu o monecie*, *Commentariolum*, *Narratio prima* oraz biografii Kopernika.

Powyższe programy badań i wydawnictw przedstawiono Komitetowi Naukowemu Obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego na posiedzeniu w dniu 18 grudnia 1964 r. W zebraniu tym wzięli udział z ramienia Komitetu: prof. A. Birkenmajer, prof. J. Bukowski i prof. B. Suchodolski.

W roku sprawozdawczym przedmiotem obrad Komitetu były także sprawy związane z XI Międzynarodowym Kongresem Historii Nauki, a w szczególności sprawy jego programu obrad.

W związku z przygotowywaną przez Ministerstwo Oświaty reformą programu nauczania w liceach ogólnokształcących Prezydium Komitetu przekazało Ministerstwu uwagi dotyczące nauczania w tych szkołach historii nauki i techniki jako środka lepszego uświadomienia sobie przez młodzież, iż jedną z cech współczesności jest wzrastająca w życiu społecznym rola nauki i techniki.

Zofia Skubała-Tokarska

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI ZAKŁADU HISTORII NAUKI I TECHNIKI PAN W ROKU 1964

W roku sprawozdawczym ukończono w Zakładzie Historii Nauki i Techniki PAN wiele prac podjętych w latach ubiegłych, kontynuowano dawne tematy¹, a także rozpoczęto nowe badania w zakresie wytyczonym przez długofalowy plan działalności naukowej Zakładu. Równocześnie w 1964 r. Zakład podjął intensywne prace badawcze i organizacyjne w związku z XI Międzynarodowym Kongresem Historii Nauki.

Pracownicy i współpracownicy Zakładu zgłosili na Kongres wiele komunikatów oraz przygotowali 5 referatów na 5 sympozjów kongresowych. Wspomniane referaty obok referatów sympozjalnych nadesłanych zza granicy zostały przekazane do opublikowania w nrze 2 rocznika „Organon”². W drugim półroczu 1964 r. niemal wszyscy pracownicy Zakładu brali udział w przygotowawczych i organizacyjnych pracach przedkongresowych.

Prace związane z Kongresem stały się m. in. odskocznią do rozszerzenia zainteresowań Zakładu na tematykę naukoznawczą; wśród sympozjów kongresowych

¹ Por. sprawozdanie Zakładu za rok 1963 w nrze 3—4/1964 „Kwartalnika”.

² Por. w *Kronice* niniejszego numeru „Kwartalnika” informacje o XI Międzynarodowym Kongresie Historii Nauki oraz o roczniku „Organon” s. 453.